
Piyasa Başarısızlığı versus Kamu Başarısızlığı

Aziz Turhan*

I. Giriş

Son yıllarda, devletin ekonomideki rolünün tanımlanması hususunda, Türkiye dahil, dünyanın bir çok ülkesinde araştırmaların yoğunluk kazandığını gözlemlemekteyiz. Akademisyenlerin artan ilgisi, bir bakıma, konjonktürel değişimlere paralellik arz etmektedir. Yirmibirinci yüzyılın sonlarına doğru devletin ekonomideki rolünün yeniden tanımlanmasında, özellikle de kamu mülkiyeti noktasında, önemli değişiklikler yaşandı. Genel kanıya göre, bu yeni süreç Thatcher'in 1979 yılında İngiltere'de iktidara gelmesi ile başlamıştır. Doğu Bloku'nun yıkılması ile de bu "yeniden tanımlama" sürecinin oldukça geniş bir coğrafyayı kapsamasına şahit olmuştuk.

Diğer taraftan, devletin ekonomideki rolü tartışmasının devlet kurumunun ortaya çıkmasıyla başlamış olabileceği gerçeğini göz ardı etmememiz gerekir. Kamusal ve özel mülkiyet karşılaştırması, özellikle verimlilik açısından, Adam Smith'den bu yana ekonomi literatüründe tartışmalı bir konu olmuştur. Smith sonrasında tartışmanın liberalizm-komünizm (sosyalizm) bağlamında cereyan ettiğini, yirminci yüzyılın başlarından itibaren Avusturya

* Dr., Balıkesir Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü.

İktisat Okulu ve piyasa sosyalistleri arasında devam eden “sosyalist hesaplama tartışmalarının (calculation debate)” da literatürde önemli yer tuttuğunu hatırlayalım. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı’ndan sonra gerek politika da gerekse akademik çevrelerde Keynezyen düşünce baskın olmaya başladı. Sosyalist ülkelerin sanayileşme yolunda kısmi başarısı ve II. Dünya Savaşı gibi faktörler serbest piyasanın hakim olduğu ülkelerde bile devletin ekonomik fonksiyonlarının genişlemesine sebep oldu.

1980’lerin başından itibaren dünyanın birçok ülkesinde kamu sektörü ekonomideki verimsizliğin ve hattâ pek çok halde krizin temel nedenlerinden biri olarak görülmeye başlandı. Az gelişmiş ülkeler bazında, devletin genişleyen ekonomik fonksiyonları çoğunlukla kalkınmayı hızlandıran unsur olmaktan öte, ekonomi üzerindeki bir çeşit yük haline dönüştü. Neticede, iki dünya savaşı arasındaki dönemde klasik liberalizme duyulan şüpheler, yerini devletçi politikalara duyulan güvensizliğe bıraktı.

Gelişmiş ülkelerde, devletin ekonomik alandaki varlığının temel gerekçesi olarak piyasa başarısızlığı gösterilir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, buna hızlı kalkınma ve kendi kendine yeterli hale gelme (ekonomik bağımsızlık) arzusunun da eklendiğini görmekteyiz.¹ Kamunun başarısı/başarısızlığı tartışmalarının genel olarak, kamu ile özel arasındaki sınırın nerede oluşması gerektiği sorusuna cevap aramaya yönelik olduğu iddia edilebilir.

Son yıllarda kamu ile özel arasındaki sınırlar önemli ölçüde yeniden belirlendi. Regülasyonlar ve sözleşmelerle geleneksel anlamda kamu dahilinde görülen birçok faaliyetin özel teşebbüs tarafından yerine getirilebileceği tecrübe edildi. Eskiden kamu tarafından üretilen mal ve hizmetleri özel teşebbüsün daha verimli üretebileceği inancı, son yıllardaki kamusal reformların merkezinde özelleştirmenin yer almasına yol açtı.² Buna paralel olarak, son yıllarda kamunun varlığı ve başarısızlığı konusundaki tartışmaların daha çok özelleştirme ekseninde cereyan ettiğini söyleyebiliriz. Diğer bir deyişle, özelleştirme uzun zamandır devam eden kamu-özel mülkiyet tartışması zincirinin günümüz halkasını oluşturmaktadır. Bu çalışma, kamu-özel mülkiyet tartışmasının Türkçe literatür ayağına katkıda bulunacağı ümidi ile kaleme alınmıştır.

Çalışmanın planı kısaca şöyle ifade edilebilir: İkinci bölümde devletin

¹ Bu sebepler, gelişmekte olan ülkelerde devletin hemen hemen her alanda üretime müdahale etmesine sebep oldu. Mesela, devlet Gana’da gazino işletmekte, Mısır’da bisküvi üretmekte, Mali’de kibrit üretmektedir (World Bank, 1995).

² Mesela, OECD ülkelerinin özelleştirmesinin yıllık toplamı 1990 yılında 16 milyar ABD doları iken, 1998 yılında 100 milyar ABD dolarını geçmiştir. 1990-2000 yılları arasındaki genel toplam ise 627 milyar ABD dolarını bulmuştur (OECD, 2002).

Piyasa

ekonomiye müdahalesinin gerekçesi olarak görülen piyasa başarısızlığı ve ona karşı geliştirilen kamunun başarısızlığı argümanları ele alınacaktır. Üçüncü bölümde, serbest piyasayı kamu karşısında ayrıcalıklı kılan unsurlar kısaca gözden geçirilecektir. Dördüncü bölümde ise, son yıllardaki ampirik bulguların kamunun başarısızlığı fikrine destek olup olmadığına bakılacaktır. Beşinci ve son bölümde kısa bir genel değerlendirme yer almaktadır.

II. Kamunun Varlığı ve Başarısızlığı

Hangi mülkiyet türü kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlar, kamu mu yoksa özel mi? Neo-klasik teori, tam rekabet, mükemmel bir sözleşme ve eksiksiz bilginin mevcut olması halinde üretimin kamu veya özel sektör tarafından yapılmasında etkinlik açısından bir fark olmayacağını varsayar (Vinning ve Boardman, 1992). Diğer taraftan, devlet müdahalesi taraftarlarınca, bazı mal ve hizmetlerin üretiminde serbest piyasanın bu üç koşulu sağlayamayacağı ve dolayısıyla Pareto optimal sonuçlar vermeyeceği, yani başarısız olacağı iddia edilir. Bu hallerde piyasanın kaynakları hatalı yönlendirmesinin engellenmesi ve arzulanan etkinliğe ulaşılması için devlet müdahalesinin kaçınılmaz olduğu söylenir.

Piyasanın başarısızlığı, devletin ekonomik alandaki varlığının temel gerekçesi olarak gösterilir. Bu düşünceye göre, mesela, dışsallıkların, artan verimler halinin veya kamu malı karakterlerinin olduğu hallerde serbest piyasanın kendiliğinden toplum için optimum seviyede üretimi gerçekleştiremeyeceği, dolayısıyla devletin buna müdahale etmesi ve toplumsal kaybı içselleştirmesi (internalize etmesi) gerektiği iddia edilir. Diğer bir deyişle, görünmez elin başarısız olduğu hallerde, görünür elin müdahalesinin kaynakların etkin kullanımını sağlayacağı öngörülmektedir.³ Bu argümanın doğruluğu iki önemli varsayıma dayanır: (i) politik piyasa etkin çalışır ve (ii) devlet toplumsal refahı maksimize etme gayreti içindedir, dolayısıyla politikacı ve bürokratlar sosyal faydayı arttırmaya muhalif bir davranış içinde olmazlar (hayırhah devlet anlayışı). Bu halde, siyasetçiler seçmenlerin tercihlerini bütünüyle kamu politikasına yansıtırlar. Aksi takdirde, pozisyonlarını ve/veya yeniden seçilme şansla-

³ Burada iki hususun hatırlatılmasında fayda var. Birincisi, eğer piyasa başarısızlığı kamunun ekonomideki varlığının yegâne nedeni ise, en azından gelişmiş ülkelerde, kamunun piyasanın etkin çalıştığı alanlarda faaliyet göstermiyor olması gerekirdi. Gelişmiş ülkelerde 1980'lerin başı itibarıyla kamunun sanayide üretim payı yaklaşık olarak %10 ile 25 arasında idi. İkinci husus ise, birinciye bağlı olarak, ideolojinin de devletlerin ekonomileri üzerinde müdahale sınırlarını genişletmelerinde belirgin bir etkiye sahip olduğudur. Mesela, Fransa'da, Pierre Mauray'ın sosyalist hükümeti zamanında devletin toplam sermaye içindeki payı %53 seviyesine ulaşmıştır (Tonielli, 2000).

rını kaybederler. Yani, politik piyasa siyasetçiyi “ya seçmen tercihlerine uy ya da git” arasında tercihe zorlar. Dolayısıyla, siyasetçi sürekli olarak toplumsal refahı maksimize etme gayreti içindedir.

Piyasa başarısızlığı argümanının taraftarları, görünmez elin başarısız olduğu hallerde devletin (görünür elin) müdahale etmesi gerektiğini söylerler. Burada, devletin yapacağı müdahalenin maliyetsiz olacağı yönünde üstü örtülü bir ön kabul mevcuttur. Onlara göre, devlet her şeyi bilen ve yardım sever (omniscient and benovelent) bir varlıktır. Dolayısıyla, devletin vergi, sübvansiyon, sınırlama gibi politikalarının kaynak dağılımının Pareto anlamında daha etkin olması için uygulandığı sonucuna ulaşılır.

1960’lı yıllardan itibaren piyasa başarısızlığı argümanı Coase, Demsetz ve Buchanan gibi sonradan ekol olmuş isimler tarafından ciddi manada sorgulanmaya başlandı (Cowen, 1992). Ardından, piyasa başarısızlığına karşı teoriler de geliştirildi. Mesela, Kamu Tercih Kuramı’na göre piyasa başarısızlığı kadar, kamu başarısızlığı da muhtemeldir. Bu perspektife göre, politik piyasanın özellikle bilgi problemi nedeniyle etkinlikten uzak olması ve buna ek olarak siyasetçi ve bürokratların rasyonel fayda maksimizasyoncu olmaları nedeniyle, devlet piyasa başarısızlığını öngörülmediği gibi etkin şekilde tamir edemeyecektir. Seçmenler ve politikacılar arasındaki bilgi asimetrisi ciddi manada sahip-temsil (principal-agent) problemi oluşmasına yol açar.⁴ Buna ilaveten, siyasetçi ile bürokrat arasında da bir bilgi problemi oluşması kaçınılmazdır.

Kamu Tercih Kuramı’na göre, politik piyasa, oy verenler, politikacılar, çıkar grupları ve bürokratlar arasında cereyan eden çok yönlü bir çıkar yarışmasına sahne olur. Her bir aktör kendi faydasını maksimize etme amaç ve gayreti içindedir. İlgili literatürde yer alan çalışmalar, bilgi avantajına sahip politikacıların ve bürokratların, bilgi dezavantajına sahip olan seçmenlerin, -ki bunlar rasyonel bilgisizdirler (rational ignorant)⁵-, bu dezavantajını kendi menfaatlerini maksimize etmede kullanmaktan çekinmezler.

Neticede, kamunun başarılı olmasının üzerine kurgulanan ve yukarıda bahsi geçen iki önerme, literatürde pek çok yönden eleştirilmiştir. Bu varsayımların esnetilmesi halinde birçok problemin baş göstermesi ve piyasa başarısızlığı argümanının güvenilirliği konusunda ciddi şüphelerin ortaya çıkma-

⁴ Nozick spesifik birkaç hal haricinde devletin ekonomiye müdahalesini gayri-ahlaki bulur. Hayek ve Friedman ise devlet müdahalesinin, gayri -ahlâkî boyutunun yanında, toplumsal refahı azaltıcı yönünü vurgularlar (Barr, 1993).

⁵ Kamu Tercih Teorisi tarafından seçmenlerin birçok halde bilgisiz ve nemelazımcı olduğu iddia edilir. Seçmenler, genelde, politik seçenekler hakkında bilgi edinmenin maliyetinin tercihte bulunmakla elde edeceği faydadan daha az olduğunu düşünürler. Diğer bir husus, kişinin tek başına muhtemel sonucu etkileyebilme noktasındaki inançsızlığıdır (Mueller,1996).

Piyasa

sı kaçınılmazdır. Kamunun başarısı için gerekli temel varsayımları sağlamanın güçlüğünden hareketle, piyasa başarısızlığı argümanının güvenilir olmadığı, devletin iktisadî hayata müdahale etmesi ile pek çok halde durumun eskkiye göre daha iyiye gitmediği iddia edilir. Kısacası, piyasanın Paretoal anlamda etkin sonuçlar üretmediği haller için kamunun müdahalede bulunması en iyi çözüm olmayabilir. Sonuçta, birçok ülkede, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, devletin müdahalesi piyasa başarısızlığını tamir etmek yerine mevcut hali daha da kötüleştirebilmiştir (Datta-Chaudhuri, 1990). Ayrıca, Smith ve Trebilcock (2001), kamu firmalarının gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına, beklentilerin aksine, pozitif değil negatif katkı yaptığını vurgulamaktadır. Yine, Dünya Bankası Türkiye’yi de içine alan bir grup az gelişmiş ülke üzerinden, kamu firmalarının verimsizliğinin ülke refahına ne kadar zarar verdiğini ampirik olarak gözler önüne sermektedir (World Bank (1995).

Gerçek hayatta politik piyasanın kusurluluğuna (etkinlik anlamında) ve fayda maksimizasyoncu devletin varlığına dair pek çok emareye rastlayabiliriz, ki bu, görünür elin müdahalesinin öngörülen başarıyı sağlayamayacağı iddiasına destek verir (Shleifer, 1998; Shirley ve Walsh, 2000). Mesela, Shepsle ve Weingast (1984), politik piyasanın mükemmellikten uzak olması nedeniyle, piyasa başarısızlığı için, kamusal müdahalenin her halükarda toplumsal refah için en iyi seçenek olmayabileceğini iddia eder. Hal böyle iken, kamunun başarısı için zaruret arzeden iki varsayımı biraz daha ayrıntılı irdelemeye çalışmak yerinde olabilir.

Politik piyasanın etkinliğine yönelik en ciddi eleştirilerden birisi, kamusal kararların nasıl alınacağına yöneliktir. Diğer bir ifade ile, kamusal politikaların vatandaşın tercihleri doğrultusunda şekillenmesini sağlayacak bir yöntemin var olması gerekir.

Kamuda arz (politik piyasada üretim) serbest piyasadan birçok yönden farklı cereyan eder. Piyasanın aksine; politik piyasada kamu politikalarının toplum için en iyi sonuçları ortaya çıkarmasını sağlayacak bir tür görünmez el yoktur. Demokratik toplumlarda karar verme sürecinin iki şekilde cereyan ettiğini biliyoruz; tek başına ve kolektif olarak. Kişi tek başına karar verirken kendi iradesi ile arzu ettiği sonuca yönelik tercihte bulunabilir. Yani, birey, piyasada yapacağı işlemin muhtemel fayda ve maliyetlerini hesap ederek karar verir. Politik piyasada ise, temsili demokrasi varsayımı altında, kişiler oy vermek suretiyle belirli konularda karar verme iradelerini başkasına devreder. Çoğunluk (majority) kuralı dahilinde mutlak veya nisbi anlamda çoğunluğu sağlayan iktidar, “kamusal” diye ifade edilen konularda toplum adına

tercih yapma yetkisini kazanır. Doğal olarak, kişinin tek başına karar verme- siyle başkasının onun adına karar vermesinde, süreç ve tecelli eden sonuçlar itibariyle ciddi boyutta farklılıklar oluşur. Politik piyasada, mal veya hizmet-lerden fayda görenlerle onun maliyetine katlananların farklı birey(ler) olması pek muhtemeldir.⁶ Neticede, politik piyasada mal ve hizmetlerin sunulma sü- recinde rol alan aktörlerin amaçları, motivasyonları ve sürecin vuku bulduğu kurumsal yapılar serbest piyasaya göre farklılık gösterir.

Kamusal tercihler, genelde, basit çoğunluk gibi yöntemlerle kişisel oyla- rın toplamına dayalı olarak şekillenir. Birçok ülkede temel yöntem olarak kul- lanılan “basit çoğunluk” sonuçları itibariyle ciddi eleştiriler almıştır. Bu yön- temde iki temel problem olduğu iddia edilir: (i) çoğunluğun azınlığın tercihle- rini hiçe sayması ve (ii) güçlü azınlıkların çoğunluğun tercihlerini etkisiz kil- ması. Basit çoğunluk oylaması bir gruptan diğerine kaynak transferi sağlıyor; ve ilgili politikanın belirlenmesi sonrasında diğer alternatifleri tercih edenler kaybedenler halini alıyor. Riker’e göre, basit çoğunluğa dayalı olarak oluşan politik karar alma süreci (tercih) toplamı sıfır olan bir oyundur (Riker, 1962). Sonuç olarak, politik piyasada oybirliği (unanimity) haricinde her durumda kazanan ve kaybedenler oluşur. Mademki kamudaki faaliyet, faydası veya ma- liyetiyle, toplumun tamamına yakınına ilgilendirecek, o halde, en uygun oyla- ma yönteminin oybirliği olması gerektiği iddia edilebilir.⁷

Basit çoğunluk yöntemine ait ikinci problemin genellikle çıkar grubu faa- liyetleri neticesinde ortaya çıkacağı söylenebilir. Çıkar grupları tarafından seç- menlerin politik tercihleri yanlış bilgilendirme (misinformation) ile manipüle edilebilir. Kamu Tercih Kuramı’nın kaynağı olan gerek Virjinya Okulu menşeli çalışmalarda, gerekse Şikago Okulu çıkışlı çalışmalarda çıkar grup- larının kaynak transferi konusunda ne derece etkin olduğunu görmek müm- kün. Mesela, savunma harcamalarının yüksek tutulmasından doğrudan fayda sağlayan etkili bir grup, “dört tarafımız düşmanla çevrili” tezini işleyerek siya- setçileri bu yönde politik tercihlere zorlayabilir. İlaveten, politikacıların da ge- lirin transferi yapma eğiliminde olduklarını iddia etmek güç olmasa gerek; çün- kü onlara tek başına oy desteği yeterli olmaz (Mueller, 1996). Bütün bunla-

⁶ Üretilen mal ve hizmetten vatandaşların bir kısmı yararlandığı halde, maliyete faydalanmayan- ların da katılması, o mal veya hizmetin tüketenleri için fiyatını olması gerekenden daha ucuz kılar. Bu da, doğal olarak, o yöndeki talebi arttırıcı etki doğurur, ve neticede kamunun hacminde genişleme meydana getirir.

⁷ Oybirliği üzerindeki temel eleştiri, ona ulaşmanın toplumsal maliyetinin yüksek olduğuna iliş- kindir. Gerekli oy oranı oybirliğine yaklaştıkça dışlanmışlıktan kaynaklanan maliyet düşerken, aynı fikirde olanı bulma maliyeti artar. Kamu Tercih Teorisi optimum noktayı bu iki maliyet türünün toplamının minimum olduğu oran olarak tanımlar.

Piyasa

rın neticesinde, vatandaşların tercihlerinin yanlış temsili (misrepresentation) ortaya çıkar.⁸

Piyasa başarısızlığı tezini savunanlar kamuda karar verenlerin, politikacılar ve bürokratlar, halkın çıkarlarını ön planda tuttuklarını ve bu doğrultuda çaba sarf ettiklerini varsayar. Halbuki ekonomi biliminde birey egoist, rasyonel ve fayda maksimizasyoncu olarak kabul edilir. Kamu tercihi teorisi, ekonominin bu varsayımlarını kamusal alana taşıyarak politikacı ve bürokratların da rasyonel, egoist bireyler olduğunu; dolayısıyla sosyal refah yerine kendi öz çıkarlarını maksimize etmeye çalışacaklarını iddia eder.⁹

Politikacı ve bürokratların kamusal kaynakları vatandaşların ihtiyaçları yerine kendi özel faydaları için kullandıkları günümüz itibariyle genel kabul gören bir tespittir. Kamusal kararlar ile toplumsal tercihler arasındaki farklılaşmanın büyüklüğü politik piyasanın etkin çalışması ile doğrudan ilişkilidir (Shirley and Walsh, 2000). Politik piyasadaki kısıtlamalar ve dışlamalar nedeniyle seçmenlerin tercihlerini aktarmada problem yaşamaları halinde, doğal olarak, sosyal tercihlerin saptırılması ve/veya manüplasyonu daha kolay ve siyaseten daha az maliyetli olacaktır.

Politikacıların kendi çıkarlarını maksimize etme yolunda sıkça başvurdukları müdahalelerden birisi, kamuda fazla çalışan istihdam etmektir. Donahue (1989), kamu firmalarının, benzeri özel firmalara göre daha çok işçi çalıştırması nedeniyle daha yüksek işletme maliyetine katlanmak zorunda kaldığını gösterir. Özellikle kamuda çalışanların seçimler üzerinde etkili olabildiği ülkelerde kamu istihdamında ekonomik etkinliğin birincil derecede belirleyici olmadığı bir gerçektir. Mesela, Türkiye Kömür İşletmeleri'nde 1994 yılı itibariyle çalışması gereken işçi sayısı 12500 iken, 32000 kişi çalışıyordu (Ertuna, 1998). Benzeri örnekler İngiltere, Fransa, İtalya gibi gelişmiş batılı ülkelere de rastlamak mümkün (Donahue, 1989; Alesina vd.,1999).

Shleifer ve Vishny (1994), politikacıların kamusal kaynakları kendi çıkarları doğrultusunda nasıl kullandıkları yolunda birçok örnek sunar. Adı geçen çalışmada, Shleifer ve Vishny'nin geliştirdiği modele göre, bürokratlar siya-

⁸ Diğer yandan, çıkar gruplarının kaynak kullanımında etkinliğe pozitif katkıda bulunacağını öne süren görüşler de vardır (Becker, 1983,1985; Coughlin vd. 1990). Coughlin, Mueller ve Murrell (1990)'e göre, çıkar grupları, mensuplarının tercihlerini politikacılara daha net bir şekilde aktarabilecekleri için, bilgi problemini, dolayısıyla sahip-temsil problemini azaltır. Bu da çıkar gruplarının Paretoal anlamda pozitif katkısını ifade eder.

⁹ Kamu Tercihi Kuramı, piyasa dışında kalan alanda verilen kararların ekonomik analizi veya ekonomik analiz yöntemlerinin siyaset bilimine uygulanması olarak tanımlanabilir. Kamu Tercihi Teorisi'nin temel varsayımı, ekonomide olduğu gibi siyasi arenada da bireylerin egoist, rasyonel ve fayda maksimizasyoncu olmasıdır (Mueller, 1996) .

seten arzu edilir fakat ekonomik olarak rasyonel olmayan istihdamlar yaratır. Bürokratlar, bunun karşılığında, büyütülmüş bütçe ile ödüllendirilir. Boycko, Shleifer ve Vishny (1996), Shleifer ve Vishny (1994) çalışmasını baz alarak geliştirdikleri analizlerinde, politikacıların, kamusal kaynakları verimsiz kullanımlara yönlendirmekten çekinmeyeceklerini, çünkü, onların kaynakların irrasyonel kullanımından fayda elde ettikleri halde çok az veya sıfır maliyete katlanmak zorunda kalacaklarını belirtir. Bütün bunlar, ekonomik anlamda verimlilik kaygısından uzak bir şekilde kamusal kaynakların politik hedefler doğrultusunda belirli kesimlere transfer edilebildiğini gösterir. Boycko vd. (1996), ayrıca, politikacıların özel firmalara da müdahale etme ihtimalleri olduğunu, fakat bu durumda katlanılması gereken risk ve maliyet daha yüksek olacağı için, kamu kurumlarının politik arzular için kullanımının tercih edilir olduğunu iddia eder.¹⁰

Politik piyasanın etkinliğinde ve hayırhah devletle ciddi problemler gören özel mülkiyet taraftarları, birçok kamusal aktivitenin özel sektör tarafından daha verimli şekilde yerine getirilebileceğini iddia eder. Burada hatırd tutulması gereken husus, kamu malının, kamu tarafından üretilen mal olmadığıdır. Diğer bir ifadeyle, kamu malı özel sektör tarafından üretilince kamu malı olma niteliğini kaybetmez. Özel mülkiyetle birlikte firma çalışanlarının daha iyi motive olması ve firmanın kaynakları etkin kullanmasının doğrudan kendilerini etkilemesi nedeniyle, çalışanların maliyeti düşürme çabalarının yoğunlaşacağı öngörülmektedir. Shapiro ve Willing (1990), özelleştirme sonrasında firma hakkında politikacının kolayca bilgi sahibi olamayacağını, bunun da müdahaleyi güçleştirici etki yapacağını vurgular. Bos (1991) özelleştirme sonrasında yeni bir kurumsal yapının teşekkül edeceğini ve bunda firma yöneticilerinin önceki hale göre daha fazla bilgi ve ilgi sahibi olan mülkiyet sahipleri ile karşı karşıya kalacağını söyler. Bunun da sahip-temsil problemini daha zayıf kılacağını iddia eder. Diğer önemli bir nokta ise, kamu firmalarının daha esnek bir bütçe sınırlaması (soft budget constraint)¹¹ ile karşı karşıya olmasıdır. Eğer devlet sübvansiyon ile tekrar müdahale yoluna gitmez ise, mülkiyetin özelleştirilmesi bütçe sınırlamasını katı hale getirir. Kamudan gelecek muhtemel desteğin ortadan kalkması ile firma yöneticilerinin kaynakların ve-

¹⁰ Benzer bir şekilde, Sappington ve Stiglitz (1987) ve Shapiro and Willing (1990) de kamu mülkiyetinin politikacı için müdahale maliyetini düşürdüğünü belirtir. Yine, Jones (1985) siyasetçilerin kamu firmaları vasıtasıyla transferi vergi ve sübvansiyona tercih edebileceklerini, çünkü bu yolun daha az şeffaf olduğunu söyler.

¹¹ Janos Kornai tarafından literatüre kazandırılan bu deyim, işletmenin bütçe sınırlamasının mutlak (katı) olmaması halini ifade eder (Kornai, 1986).

Piyasa

rimli kullanılması yolunda daha fazla itina göstereceğini beklemek abartı olmaz (Schmidt, 1996; Segal 1998).

III. Piyasayı Ayrıcalıklı Kılan Unsurlar

Sahip-temsil ve devlet müdahalesi problemleriyle karşılaşmanın kamuya ait firmalar kadar özel müteşebbisler için de ihtimal dahilinde olduğunu iddia edenler vardır. Bu halde, mülkiyetin kamu veya özele ait olmasının ehemmiyetli bir fark yaratmayacağı öngörülür. Özellikle, çok ortaklı ve büyük hacimli firmaların kamuya ait firmalar gibi temsil problemine maruz kalacağı vurgulanır (Chang ve Singh, 1997). Wittman (1995) piyasanın etkin çalıştığına dair bütün karınelerin politik piyasa için de geçerli olduğunu, dolayısıyla kamunun başarısızlığı argümanının, piyasa başarısızlığından daha kuvvetli olmadığını iddia eder. Ona göre, siyasi partiler, siyasetçinin kredibilitesi, devlet gelenegi gibi unsurlar politik piyasada sahip-temsil problemini azaltır. İlaveten, Perotti (1995)'ye göre özelleştirme kamunun müdahalesini daha güç kılar, fakat bütünüyle imkansız hale getirmez. O'na göre, popülizm eğilimli siyasetçiler, kendi seçmenlerini memnun etmek ve/veya yeni seçmen desteği kazanmak için, vergileme, regülasyon, sübvansiyon gibi politikalarla özel mülkiyet olsa bile müdahaleye devam edebileceklerini belirtir.

Sahip-temsil probleminin ve devlet müdahalesinin özel sektör için de mümkün olduğunu iddia edenlere karşılık, serbest piyasa taraftarlarınca, serbest piyasa ortamında var olan ama kamu kesiminde olmayan etkin gözetleme (monitoring), iflas ve iş kaybı riski gibi unsurların verimlilik üzerinde belirgin bir etki yapacağı iddia edilir. Takip eden satırlarda bu ayrıştırıcı unsurlar kısaca tartışılacaktır.

i. Gözetleme (monitoring)

Birçok firmada, özellikle büyük olanlarda, idare işbölümü gereği olarak profesyonel yöneticilere bırakılmaktadır. Firmanın yönetim ve mülkiyetinin ayrılması, faydanın yanında birçok problemi de beraberinde getirebilir. Mesela, yönetici, kaynakları kendi özel menfaatleri için kullanabilir. Bunu önlemek için mülkiyet sahibi, yönetici ile kendi tercihleri doğrultusunda hareket etmesi için detaylı bir sözleşme imzalayabilir. Lakin, yönetici konunun uzmanı olması nedeniyle bilgi asimetrisini kullanarak kendi çıkarına yönelik faaliyetleri sürdürebilir. Bunu minimize etmenin yegâne yolu ise etkin gözetlemedir (Fama ve Jensen, 1983; Shleifer ve Vishny 1997). Alchain (1965)'a göre, mülkiyetin olabildiğince çok kişiye dağıldığı hallerde gözetleme güçlüğü ortaya çıkar. Pay sahibi sayısı arttıkça, bireylerde bedavacılık eğiliminin artacağı,

bunun da optimaliteden uzak (yetersiz) gözetlemeye sebebiyet vereceği iddia edilir (Yarrow, 1986; Vickers ve Yarrow, 1988). Bu hükümler bizi, her bir vatandaşın pay sahibi olduğu kamuda gözetlemenin etkinlikten uzak olmasının daha muhtemel olacağı sonucuna götürür. Diğer bir konu ise, özel mülkiyete, birey mülkiyet hakkının doğrudan kullanabildiği için, hissesini satabileceği gibi, gözetleme konusunda da daha az bedavacılık eğilimi gösterir.

Kamusal mülkiyetin verimli olup olamayacağı noktasındaki en ciddi eleştirilerden birinin etkin gözetlemedeki noksanlıktan kaynaklanmakta olduğunu söyleyebiliriz. Kamudaki idarecilerin gözetlenmesi özel sektördeki yöneticilere göre daha zayıf olmaktadır. Böylelikle, kamuda toplumsal tercihlerden uzaklaşma ihtimali artmaktadır.

ii. İflas riski

Kamusal ve özel işletmeleri mukayese etmekte kullanılan önemli unsurlardan biri de iflas riskidir. Vickers ve Yarrow (1988)'a göre, iflas riski, yöneticilerin performansını arttırmada etkili bir faktördür. Bir özel teşebbüs zarar ederek uzun süre faaliyet gösteremez. Bir noktada iflas ilan edip, piyasadan ayrılmak zorunda kalır. Kamuya ait kurumlar için böyle bir risk mevcut değildir. Bunlar, ekonomik etkinlikten çok politik kaygılarla yönetildikleri için katı bir bütçe sınırlamasına (hard budget constraint) tabi değildir (Laffont and Tirole, 1991). Kamusal işletmenin iflasına yol verilmesi halinde siyasetçi ehemmiyetli bir politik maliyetle karşılaşabilir. O nedenle, iflasın engellenip maliyetin geniş kesimlere (vergi mükelleflerine) dağıtılması, politik olarak daha rasyonel bir davranıştır. Siyasetçiler, kamu firmalarına ekstra kaynak vermekten vazgeçeceklerini beyan etseler bile, bu, fazla güvenilir (credible) bir hareket olmayacaktır (Stiglitz, 1993). İflas riski taşımayan, sürekli devlet desteğine haiz olan bir bürokratin performans arttıracak arayışlara girme arzusunun az olacağını söylemek kehanet olmaz.

iii. İş kaybetme riski

İş kaybetme riskini konu alan çalışmalar, böyle bir riskin firma performansı üzerine muhtemel etkisinin pozitif olacağı sonucuna ulaşmıştır (Jensen ve Ruback, 1983; Vickers and Yarrow, 1988). Özel sektörde, firmanın iflasa sürüklenmesi veya beklenen performansı göstermemesi halinde yöneticinin işini kaybetmesi ve kariyerinin zedelenmesi kaçınılmazdır. Halbuki, kamusal birimin düşük performans göstermesinden dolayı bürokratin işini kaybetmesi çok düşük ihtimaldir. Doğal olarak, iflas ve iş kaybetme riskine maruz kalmayan bir kamu işletmesi yöneticisinin, kaynakları, ekonomik etkinliği kriter ala-

rak harcamasını ve maliyeti düşürücü yenilikler arayışı içine girmesini beklemek fazla iyimser bir davranış olsa gerekir.

IV. Ampirik Literatür Kamunun Başarısızlığını Destekler mi?

Devlet müdahalesine karşı Hayek ve arkadaşlarının sürdürdüğü mücadelenin 1970'li yıllara kadar dikkate değer bir akademik destek alamadığı söylenebilir (Shleifer, 1998). Ancak, 1970'li yıllarda, konuya ilişkin ampirik çalışmalar tedricen literatürde yer almaya başladı. Özelleştirme neticesindeki mülkiyet değişiminin kaynak kullanımında meydana getirdiği etkinlik farklılaşmasına yönelik ampirik testler de 1980'li yılların ortasından itibaren literatüre girdi.

Kamu ve özel arasında etkinlik testi yapan çalışmalarda iki yol izlenmiştir: Birincisi, kamusal kuruluşları aynı veya benzeri alanlarda faaliyet gösteren özel teşebbüslerle karşılaştırmak; ikincisi ise, önceden kamu mülkiyetinde olan fakat sonradan özelleştirilen kuruluşların performanslarını özelleştirme öncesi ve sonrası ayırıştırması yaparak karşılaştırmak şeklindedir. Bu tür etkinlik testlerinin önündeki en ciddi problem, yeterli ve güvenilir data seti bulunmamasıdır. Kamu işletmeleri çoğunlukla tekel konumunda oldukları için bunların performanslarını karşılaştıracak özel işletmeler bulmak oldukça zordur. Benzeri şekilde, data seçim problemi özelleştirilen firmalar içinde mevcuttur. Bazı özelleştirme karşıtları özelleştirme sonrasında firma performansında meydana gelen iyileşmenin, mülkiyet değişiminin değil, hatalı data seti seçiminin sonucu olduğunu iddia eder.

Kullanılan data setlerine yönelik eleştiri ve itirazlara rağmen son yıllarda ekonomi, finans ve politika literatüründe kamu ve özel mülkiyetin etkinliğini karşılaştırmaya yönelik ulusal ve uluslararası data setleri içeren ampirik çalışmalara sıkça rastlanır oldu. *American Economic Review*, *Journal of Finance*, *Quarterly Journal of Economics*, *Public Choice* gibi üst düzey dergilerde konuya ilişkin ampirik çalışmalar yayınlandı. Bu yöndeki çalışmalarda sıkça kullanılan yöntemlerden birisi, performans değişkenleri tanımlayarak bunlar vasıtasıyla iki firmayı veya firmanın iki halini (özelleştirme öncesi ve sonrası) karşılaştırmaktır. Kullanılan başlıca performans kriterleri şunlardır:

1. Kârlılık: Firma kârlılığını ölçmek için genellikle *Net Kâr/Satışlar* ve *Net Kâr/Toplam Aktifler* gibi oranlar kullanılır. Kamusal birimlerin kârlılık oranının daha düşük olması beklenir; çünkü bunlar çoğunlukla kâr maksimizasyonu yerine işsizliği azaltmak, bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmak, veya bir gruba gelir transferi sağlamak gibi politik fonksiyonları öncelikli amaç edinebilirler.

Dolayısıyla, bu oranların özel mülkiyette daha yüksek olması beklenir.

2. Üretimde Etkinlik: Bir kurumun kaynak kullanımındaki performansını ölçmek için genellikle satış etkinliği (*Net Satışlar/Çalışan Sayısı*) ve kazanç etkinliği (*Net Kâr/Çalışan Sayısı*) gibi oranlar kullanılır. Kurumun özel mülkiyette daha yüksek verimlilik göstermesi beklenir. İflas ve iş kaybı riskinin olmadığı ortamda, sübvansiyon v.b. transferlerle katı bütçe sınırlamasından kurtulan bürokratların daha verimli üretim yapma kaygısının nisbeten az olacağı öne sürülür (Kornai, 1986; Boycko vd., 1996). Buna karşılık, özel mülkiyette yöneticiler faaliyetin sonuçlarından direkt olarak etkilenecekleri için, daha sorumlu davranarak her türlü kaynağı daha verimli kullanabilmenin yollarını arayacaktır (Laffont ve Tirole, 19991; Segal 1998).

3. Üretim: Üretim seviyesi (miktarı) karşılaştırması için reel satışlar (*Net satışlar/Tüketici Fiyat Endeksi*) veya üretilen fiziki miktar kullanılabilir. Piyasa başarısızlığı argümanına göre, piyasa toplumsal olarak arzu edilen düzeyde üretim yapmadığı için devlet müdahalesi gerekli olmaktadır. Bu halde, üretimin kamu yerine özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi durumunda üretim seviyesinin düşmesi beklenir. Önceki satırlarda, politikacıların kamusal kaynakları kendi politik çıkarlarını maksimize etmek için yönlendirebildiklerinden söz edildi. Ekonomik verimlilik kaygısıyla hareket edecek yeni yönetimin üretim seviyesinde düşüş yapması sürpriz olmaz. Diğer taraftan, Kikeri vd. (1992), mülkiyetin kamudan özele geçmesiyle yeni yönetimin yatırımları ve verimliliği artırma çabasına gireceğini, piyasada yeterli talep oluşması halinde üretimi artırabileceğini belirtir. Netice itibarıyla mülkiyet değişimi halinde üretim seviyesindeki değişimin ne yönde olacağını tam olarak bilemiyoruz.

4. Çalışan Sayısı: Politik kaygılar nedeniyle siyasetçiler kamuda fazladan işgücü istihdam edilmesine sebep olmaktadır (Boycko vd., 1996; Krueger, 1990). Dolayısıyla, üretimin kamudan özele geçmesi halinde çalışan insan sayısında bir azalma olması beklenir. Özel mülkiyet karşıtları, özelleştirmenin işsizliği arttıracığını savunur. Diğer taraftan, Gyfason'unki (1998) gibi bazı araştırmalar, özelleştirme ile birlikte kaynakların etkin kullanılmaya başlayacağını, bunun da ekonomik büyümeyi hızlandıracağını, dolayısıyla en azından uzun dönemde özelleştirmenin çalışan sayısı üzerinde pozitif etki yapacağını göstermiştir.

5. Sermaye Harcaması: Yatırım harcamaları/satışlar, ve yatırım harcamaları/toplam aktifler gibi oranlar sermaye harcamalarının profilindeki değişimleri görmek için kullanılır. Kamuda olabildiğince fazla kişi istihdam etme

kayısında olan siyasetçiler, üretim metodolojisi olarak çoğunlukla emek yoğun teknolojileri tercih ederler (Megginson vd., 1994). Özelleştirme ile birlikte, politik motifler yerine kâr maksimizasyonu dürtüsü ile hareket eden yöneticilerin, çalışan sayısını azaltırken yatırım harcamalarında artışa gitmesi beklenir.

Son yıllarda yapılan ampirik çalışmalar çoğunlukla özel mülkiyetin lehine sonuçlar sundu. Mesela, yakın tarihli, Megginson (1994), Galal (1994), Boubakri ve Cosset (1998), D'Souza ve Megginson (1999), La Porta ve Lopez-de-Silanes (1999), Dewenter ve Malatesta (2000), Claessens ve Djankow (2002) gibi çalışmalar özel mülkiyet lehinde sonuçlara ulaştı. Son yıllarda yapılan bazı ampirik çalışmaların özeti Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Son Yıllardaki Bazı Ampirik Çalışmaların Kısa Özeti

Çalışma	Data Seti	Sonuç
Galal vd. (1994)	4 Farklı Ülkeden 12 Özelleştirilmiş Firma	Firmaların 11'inde özelleştirme toplumsal refaha pozitif katkı yapar; ve aynı zamanda hiçbir halde çalışanların durumunda kötüleşme olmaz.
Megginson vd. (1994)	18 farklı ülkenin 32 değişik sektöründen 61 özelleştirilmiş firma	Özelleştirme sonrasında kârlılık, satışlar, verimlilik, yatırımlar ve istihdam artar; borç yoğunluğu düşer.
Ramamurti (1997)	Tek ülkeden (Arjantin) tek sektör (Demiryolu)	Emek verimliliği oldukça yüksek bir oranda (%370) artar, fakat çalışan sayısı %78.7 azalır.
Baubakri ve Cosset (1998)	21 Gelişmekte olan ülkenin 32 farklı sektöründen 79 firma	Özelleştirilen firmada kârlılık, verimlilik, üretim, yatırım ve istihdam artar; borçluluk düşer.
D'Souza ve Megginson (1999)	10 gelişmiş ve 15 gelişmekte olan ülkeden 78 firma	Özelleştirme sonrasında kârlılık, satışlar ve verimlilik artar; fakat yatırım, istihdam ve borç yoğunluğu düşer
Frydman vd. (1999)	3 eski sosyalist ülkeden (Çek Cum., Macaristan, Polonya) 128 özelleştirilmiş firma	Özelleştirme sonrasında firmanın finansal ve işlevsel verimliliği, mülkiyet firma dışındakilere (outsiders) geçtiği takdirde artar.
La Porta ve Lopez-de-Silanes (1999)	Tek ülkeden (Meksika) 26 farklı sektörden özelleştirilmiş 218 firma	Özelleştirme sonrasında firmaların performansı artarken çalışan sayısı önemli ölçüde azalmıştır. Mesela, kârlılıktaki artışın yaklaşık %30'u çalışan sayısındaki azalmadan kaynaklanmıştır.
Dewenter ve Malatesta (2000)	Farklı ülkelerden 63 özelleştirilmiş firma	Özelleştirme sonrasında firmanın kârlılığı artarken borç ve çalışan yoğunluğu düşmektedir
Harper (2001)	Tek ülkeden (Çek Cumhuriyeti) 178 özelleştirilmiş firma	Kârlılık, verimlilik ve çalışan sayısı birlikte azalır.
Claessens ve Djankow (2002)	7 eski sosyalist ülkeden 6000 firma	Özelleştirme firma performansına pozitif etki yapmıştır, ancak etkinin büyüklüğü özelleştirme sonrasındaki süre ile önemli miktarda ilintilidir.

V. Sonuç

Devletin ekonomiye müdahalesinin temel nedeni olarak genellikle piyasanın başarısızlığı gösterilir. Burada piyasa başarısızlığı, toplumca arzu edilen mal ve hizmetlerin ya hiç üretilmemesi ya da toplumsal optimumdan farklı miktarda üretilmesi olarak tanımlanır. Bu da kaynakların etkin kullanılmaması anlamına gelir. Piyasa başarısızlığı argümanı, literatürde kamunun başarısızlığı argümanı ile karşılıklı bulmaktadır. Bu düşünceye göre, serbest piyasanın toplum için arzu edilir sonuçlar üretemeyeceği hallerde devreye girmesi öngörülen kamu müdahalesinin toplum için daha iyi sonuçlar getireceğinin bir garantisi yoktur.

Devlet müdahalesi, bir taraftan 1960'lı yıllardan itibaren ağırlaşan dozda akademik eleştiri alırken, diğer yandan, buna paralel olarak, politika pratiğinde de kamunun birçok sektörde, varlığının kaynak etkinliğine yaptığı katkıya yönelik şüpheler artmıştır. 1980'li yıllara girilince, kamunun sadece sanayi sektöründe değil, klasik anlamda kamu malı sayılan alanlarda bile doğrudan üretimde bulunmasının popülaritesi, hızla düşüşe geçti. Önceki yılların aksine, kamu firmalarının doğası gereği özel mülkiyete nazaran daha az verimli oldukları fikri yaygınlık kazandı.

Mikro düzeyde yapılan birçok çalışma, kuruluşların özelleştirme sonrasında kaynakları daha etkin kullandığını göstermiştir. Bunun yanında, katlanılan kaynak israfının küçümsenmeyecek boyutlarda olduğunu da tahmin etmek güç değil. Mesela, Dünya Bankası (1995)'na göre, kamu firmalarına sübvansiyon olarak aktarılan kaynakların eğitime kanalize edilmesi halinde, eğitim harcamalarının Meksika'da %50, Tanzanya'da %74 ve Hindistan'da %550 artacağı öngörülmektedir. Bütün bunlar, Türkiye'nin de dahil olduğu pek çok ülkede 1980'lerden başlayarak çeyrek asırdır devam eden reform sürecinde, devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılmasının, bütün reform plan ve programlarında öncelikli hedeflerden biri olarak tanımlanmasını haklı kılar.

Kaynakların kamu tarafından kullanılmasının hem mikro hem de makro sonuçları son zamanlarda artan bir ilgiyle karşılanmaktadır. Çoğunlukla, kamusal birimlerin mikro düzeydeki verimsiz çalışmalarının ülkenin makro dengeleri üzerinde hissedilir boyutta olumsuz bir etkiye sahip olduğu, hattâ pek çok ülkedeki kronik ekonomik problemlerin bundan kaynaklandığı git-tikçe artan oranda kabul gören bir görüş haline geldi. Başka bir deyişle, kamuya ait firmaların verimsiz çalışarak topluma önemli bir maliyet yüklediği kanaati bütün dünyada yaygın hale gelmiştir.

Piyasa

Kaynakça

- Alchian, A., "Some Economics of Property Rights", in Buchanan, 1965; James M. (editor), *Landmark Papers in Economics, Politics and Law*, MA: Elgar, Northampton, 2001.
- Alesina, A.; Danninger, S.; and Rostagno, M., "Redistribution Through Public Employment: The Case of Italy", *NBER Working Paper #7387*, 1999.
- Barr, N., *The Economics of the Welfare State*, CA: Stanford University Press, Stanford, 1993.
- Becker, G. S., "A Theory of Competition Among Pressure Groups for Political Influence", *Quarterly Journal of Economics*, 1983, 98:371-397.
- Becker, G. S., "Public Policies, Pressure Groups, and Dead Weight Costs", *Journal of Public Economics*, 1985, 28: 329-47.
- Bos, D., *Privatization: A Theoretical Treatment*, Clarendon Press, Oxford, 1991.
- Boubakri, N. and Cosset, J., "The Financial and Operating Performance of Newly Privatized Firms: Evidence from Developing Countries", *The Journal of Finance*, 1998, 53(3): 1081-1110.
- Boycko, M.; Shleifer, A. and Vishny, R. W., "A Theory of Privatization", *The Economic Journal*, 1996, 106 (435): 309-319.
- Coughlin, P. J.; Mueller, D. C. ; and Murrell, P., "Electoral Politics, Interest Groups, and the Size of Government", *Economic Inquiry*, 1990, 28: 682-705.
- Chang, H. and Singh, A., "Can Large Firms Be Run Efficiently Without Being Bureaucratic?", *Journal of International Development*, 1997, 9(6): 865-75.
- Claessens, S. and Djankow, S., "Privatization Benefits in Eastern Europe", *Journal of Public Economics*, 2002, 83:307-324.
- Cowen, T. (editor), *Public Goods and Market Failures*, NJ: Transactions Publishers, New Brunswick, 1992.
- Datta-Chaudhuri, M., "Market Failures and Government Failures", *The Journal of Economic Perspectives*, 1990, 4(3): 25-39.
- Dewenter, K. L. and Malatesta, P. H., "State Owned and Privately Owned Firms: an Empirical Analysis of Profitability, Leverage and Labor Intensity", *American Economic Review*, 2000, 91(1): 320-334.
- Donahue, J. D., *The Privatization Decision: Public Ends, Private Means*, Basic Books, New York, 1989.
- D'Souza, J. and Megginson, W. L., (1999). "The Financial and Operating Performance of Privatized Firms during the 1990s", *The Journal of Finance*, 1999, 54(4): 1397-1438.
- Ertuna, Ö., "Constraints of Privatization". *Working Paper*. Bogazici University, 1998.
- Fama, E. F. and Jansen, M. C., "Separation of Ownership and Control", *Journal*

of *Law and Economics*, 1983, 26(2): 301-25.

Frydman, R.; Gray, C.; Hessel, M. and Rapaczynski, A., "When Does Privatization Work? The Impact of Private Ownership on Corporate Performance in the Transition Economies", *Quarterly Journal of Economics*, 1999, 114(4): 1153-91.

Galal, A.; Jones, L.; Tandon, P.; and Vogelsang, I., *Welfare Consequences of Selling Public Enterprises: An Empirical Analysis*, The World Bank, Washington, D.C., 1994.

Gylfason, T., "Privatization, Efficiency and Economic Growth", Working Paper (#w98:09). *Institute of Economic Studies*, 1998.

Harper, J. T., "Short-term Effects of Privatization on Operating Performance in the Czech Republic", *The Journal of Financial Research*, 2001, 16(1): 119-131.

Jensen, M. C., and Ruback, R. S., "The Market for Corporate Control: The Scientific Evidence", *Journal of Financial Economics*, 1983, 11(1-4): 5-50.

Jones, L. P., "Public Enterprise For Whom? Perverse Distributional Consequences of Public Operational Decisions", *Economic Development and Cultural Change*, 1985, 33(2): 333-47

Kikeri, S.; Nellis, J.; and Shirley, M., (1992). *Privatization: The Lessons of Experience*, World Bank, Washington, D.C.

Kornai, J., "The Soft Budget Constraint". *KYKLOS*, 1986, 39(1):3-30.

Krueger, A., "Government Failures in Development". *Journal of Economic Perspectives*, 1990, 4(3): 9-23.

La Porta, R. and Lopez-de-Silanes, F., "The benefits of Privatization: Evidence from Mexico", *Quarterly Journal of Economics*, 1999, 114(4):1193-1242.

Laffont, J. and Tirole, J., "Privatization Incentives", *The Journal of Law, Economics, and Organization*, 1991, 7(0): 84-105.

Meggison, W. L.; Nash, R. C.; and Randenborgh, M. V., "The Financial and Operating Performance of Newly Privatized Firms: An International Empirical Analysis", *Journal of Finance*, 1994, 49(2): 403-52.

Mueller, D.C., *Public Choice II*, NY: Cambridge University Press, New York, 1996.

OECD, *Recent Privatization Trends in OECD Countries*, www.oecd.org.

Perotti, E. C., "Credible Privatization", *American Economic Review*, 1995, 85(4): 847-859.

Ramamurti, R., "Testing the Limits of Privatization: Argentine Railroads" *World Development*, 1997, 25(12): 1973-93.

Riker, W. H., *The Theory of Political Coalitions*, CT: Yale University Press, New Haven, 1962.

Sappington, D. E. M. and Stiglitz, J. E., "Privatization, Information and Incentives", *Journal of Policy Analysis and Management*, 1987, 6(4):567-582.

Segal, I. R., "Monopoly and Soft Budget Constraint", *RAND Journal of Economics*,

1998, 29(3): 596-609.

Schmidt, K. M., "The Cost and Benefits of Privatization: An Incomplete Contracts Approach", *Journal of Law, Economics and Organization*, 1996, 12(1): 1-24.

Shapiro, C. and Willing, R. D., "Economic Rationales for the Scope of Privatization", in Suleiman, Ezra N. and Waterbury, John (1990), (editor), *The Political Economy of Public Sector Reform and Privatization*, Westview Press, Boulder/San Francisco/Oxford, 1990.

Shepsle, K. A. and Weingast, B. R., "Political Solutions to Market Problems", *The American Political Science Review*, 1984, 78(2): 417-34.

Shirley, M. M. and Walsh, P., "Public versus Private Ownership", *The World Bank Policy Research Working Paper*, #2420, 2000.

Shleifer, A., "State versus Private Ownership", *Journal of Economic Perspectives*, 1998, 12(4): 133-150.

Shleifer, A. and Vishny, R. W., "Politicians and Firms", *The Quarterly Journal of Economics*, 1994, 109(4): 995-1025.

Shleifer, Andrei and Vishny, Robert W., "A survey of Corporate Governance". *Journal of Finance*, 1997, 52(2):737-783.

Smith, A. D. and Trebilcock, M. J., "State-Owned Enterprises in Less Developed Countries: Privatization and Alternative Reform Strategies", *European Journal of Law and Economics*, 2001, 12:217-252.

Stiglitz, Joseph E., "Some Theoretical Aspects of the Privatization: Applications to Eastern Europe", in Baldassarri, Paganetto and Phelps (eds), *Privatization Processes in Eastern Europe*, St. Martin's Press, New York, 1993.

Tonielli, P. A.(editor), *The Rise and Fall of State Owned Enterprises in the Western World*, Cambridge University Press, Cambridge, UK/New York, US, 2000.

Vickers, J. and Yarrow, G., *Privatization: An Economic Analysis*, The MIT Press, Cambridge, London, 1988.

Vinning, A. and Boardman, A., "Ownership versus Competition: Efficiency in Public Enterprises". *Public Choice*, 1992, 73:205-239.

Wittman, D., *The Myth of Democratic Failure*, IL: The University of Chicago Press, Chicago, 1995.

World Bank Policy Research Report, *Bureaucrats in Business: The Economics and Politics of Government Ownership*, Oxford University Press, London, 1995.

Yarrow, G., "Privatization in Theory and Practice", *Economic Policy*, 1986, 2:324-364.